

Hody na jižní Moravě¹

Veselí jednou za rok – podivné domy, oděvy a tance

Hrušovany [u Brna – pozn. překl.], 17. září – tato malá slovanská vesnice na Moravě byla poslední týden svědkem nebývalého ruchu. Všechny ty nízké bílé domy s vysokými štíty, červenými taškami a modrými podezdívkami, které se v nepřerušené řadě vinou podél jediné ulice ve vesnici, prošly zevnitř i zvenčí důkladným úklidem a bílením. Každá puklinka byla zadělána, bílé borovicové podlahy dočista vytřeny, okna umyta, prachové peřiny a polštáře čerstvě povlečeny, okna a dveře přetřeny, mušelínové závěsy vyspraveny a úhledně pověšeny – to vše v očekávání svátku sklizně, Kirtagu neboli hodů².

Jedná se výlučně o vesnickou slavnost, největší v roce, a připomíná svátek patrona³ místního kostela. Veselí trvá tři dny, začíná nedělí a vždy spadá do období hojnosti⁴, kdy se z polí sklízí a pak mlátí obilí a penízky se sypou. Je to čas všeobecné pohostinnosti, kdy přátelé a příbuzní z okolních vesnic přicházejí na každoroční návštěvu, zapomenuvše v hodině obecného usmiřování se veškeré staré sváry.

Vesničané jsou až žárlivě hrdí na věhlas své rodné hroudy, a je výsostným přáním a ctižádostí každé ženy nabýt pověsti šetrné a zručné hospodyňky. Muži pak jsou na šikovnost svých žen neméně pyšní.

Den před začátkem oslav je nejrušnější. Lidé provádějí poslední úpravy doma i v obci. Před domy nasypávají nový bělostný štěrk, modř na podezdívkách dotáhnou k dokonalosti a místy přidají i trochu jiné barvy. Od rána až do poledne pobíhají ženy sem a tam po vesnici s ohromnými plechy plnými koláčů, národním pečivem, které uhnětly samy, naplnily *povidlím*⁵, neboli hrubým černým džemem ze švestek, a nechaly upéct u místního pekaře⁶ – protože všichni, i ti nejchudší, se musí mít

¹ V originále Ch. G. M. uvádí název „A Harvest Festival in Moravia“, přeloženo doslova „Svátek sklizně na Moravě“, tedy dožínky.

² V originále „harvest festival, Kirtag, or Church day“. Slovo „kiritog“ (z něm. „Kirtag“, „Kirk“ = kostel a „Tag“ = den, tedy „den kostela“) se v německé části jižní Moravy skutečně používalo, a jak název napovídá, jednalo se o slavnost posvěcení kostela, tedy hody. Ch. G. M. tímto dává rovnítko mezi hody a dožínky. Posvícení – Česká Wikipedie. [online]. [cit. 17.07.2019]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Posvícení>.

³ Zde Ch. G. M. nepřesně uvádí, že svátek je připomínkou (úmrtí) patrona kostela. Jak bylo uvedeno v pozn. č. 2, hody jsou připomínkou posvěcení kostela. Na druhou stranu je nutno podotknout, že jak dožínky, tak připomínka posvěcení kostela a svátek svěťce často splývaly v jedinou slavnost. Posvícení – Česká Wikipedie. [online]. [cit. 17.07.2019]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Posvícení>.

⁴ Opět se zde jedná o záměnu za dožínky; jde ale pouze o podobné datum konání.

⁵ V originále „povidl“ . Ch. G. M. kurzívu používá v případech, kdy uvádí český název, byť třeba s anglickou koncovkou nebo anglickým pravopisem. Většinou se jedná o těžko převoditelné koncepty. Dále viz pozn. 6.

⁶ Podobných „vysvětlovacích“ pasáží bude ještě několik. Nezapomínejme, že se jednalo o článek pro newyorskou veřejnost, která hody a podobné slavnosti většinou neznala.

během oslav dobře. Před radnicí se připraví taneční prostranství a vykope se obrovská jáma pro *májku*⁷. K tomu se shromáždí všichni hoši, kteří pak skáčou a strkají se hlava nehlava dovnitř a ven z té jámy, někdy jich tam spadne i šest zároveň. Pak jsou tam malí kluci, kteří ale musí dělat chůvy. Své chráněnce – kojence mají přivázané na zádech širokým a dokola obtočeným kalikovým pásem, ve kterém si ta škvřnata pěkně hová. Malé chlapce často láká do jámy skákat s ostatními, ale našťástí je nablízku vždy nějaká ženská duše, která tomuto nebezpečnému konání včas zabrání. Pak hoši vykřiknou: „Shod'me do jámy holky!“ a děvčata se v panice dají na všeobecný úprk.

Odpoledne chodí dům od domu zakrslý pasáček hus se svou bosou dcerou, která nese na zádech proutěnou nůši. Každá hospodyňka do ní vloží pro pasáčka jeden nebo dva koláče. Vpředvečer slavnosti se sluší obdarovat potřebného.

Mnoho očí nervózně vyhlíží, jaké bude zítra počasí, jelikož nebe je zakaboněné, ve vzduchu je cítit vlhkost a déšť. Lidé se za něj modlili, celé jaro a léto čekali, že přijde, ale v poslední době kropil zemi v takových přívalech, až se malý potok za vesnickými domy⁸ vylil ze svých břehů a vyhnal toho malého pasáčka hus i s jeho početným hejnem ze sousední pastviny skryté ve stínu vrb.

Ale konečně je tady neděle a s ní i vytoužená odměna za všechnu tu dřinu a starosti. Den je zářivě jasný. Nebe je modřejší než ty podezdívky, bílá oblaka oslňují více než domovní předpraží a vzduch, lehounce čeržený vysokou májkou ozdobenou šarlatovými stuhami a běloskvoucím věncem, je ryzejší než veškerá ta vesnická čistota.

Hladce oholení muži oblečení v černočerných krátkých kabátcích, kalhotách a plstěných kloboucích jdou do vedlejší vesnice⁹ na ranní mši, protože v Hrušovanech je pouze malinká kaplička. Stojí přímo uprostřed ulice¹⁰ a vypadá spíš jako zapomenutá věž kostela, jež se postupně propadá do země. Ženy, které obvykle tvoří valnou většinu shromáždění, jsou dnes uvězněné v kuchyních a připravují velkou hostinu roku.

Srdcem a duší celého veselí je tanec, kterému se holduje po tři odpoledne a večery – ty se vždy protáhnou až do noci.

Přípravy a pořádání tance jsou doprovázeny na venkovany až nevídanou zdvořilostí. Ačkoli jsou místní lidé často natolik primitivní v prosazování svých názorů,

⁷ V originále „the maja or May pole“.

⁸ Šatava.

⁹ Jedná se o Židlochovice, do místní farnosti Hrušovany u Brna patřily a stále patří. Kostel v Židlochovicích je zasvěcen Povýšení svatého Kříže, který se podle církevního kalendáře slaví 14. září. Farnost Židlochovice. Farnost Židlochovice [online]. Dostupné z: <https://www.farnostzidlochovice.cz/>. Svátek Povýšení svatého Kříže – Církev.cz. Církev.cz [online]. Copyright © 2019 Česká biskupská konference [cit. 17.07.2019]. Dostupné z: <https://www.cirkev.cz/archiv/100907-svatek-povyсени-svateho-krize>.

¹⁰ Ta skutečně stála uprostřed cesty na Masarykově (tehdejší Hlavní) ulici u domu č. p. 23. Byla vystavena roku 1783 a pro nestabilní podloží stržena roku 1952. Adamová, Vlastimila. *Průvodce po všelikém dění v obci Hrušovany u Brna*. Hrušovany u Brna/Brno, 2002, str. 75. Dostupné z: https://www.hrusovanyubrna.cz/images/documents/publikace/vselike_deni.pdf.

že na sebe jdou mnohdy i s pěstmi a holemi, v dodržování tradic a s nimi spojené etikety jsou velmi důslední.

Pořádající a vedoucí tancovačky se vybírá hlasováním chlapců během schůzky na radnici. V češtině se mu říká *stárek*¹¹, doslova „starší chlapec“. V dřívějších dobách to byl nejstarší hoch ve vesnici, takový starosta¹² pro mladé ve všech věcech slavnostních, podobně jako radní¹³ spravuje závažnější záležitosti obce. V současnosti se vybírá hlavně pro své společenské kvality: ten nejmorálnější, nejsilnější, nejhezčí, nejbohatší atd. dostává přednost před ostatními, po způsobu voleb králů, minulých i současných, s tou výjimkou, že morální neposkvrněnost je pro volbu klíčová, i když vzhled a bohatství často bývají jazýčkem na vahách. Ten, kdo nežije počestně nebo byl veřejně trestán, nemůže tuto funkci vykonávat. V některých folklorních oblastech je volen na tři roky, a pokud se během nich ožení, má právo na zbytek období jmenovat svého nástupce. Dříve musel obstát v testech zručnosti a síly. Vesnického volka vystrojili zářivými stuhami a vypustili na pastvinu a *stárka* vybídl, aby volka chytil, provedl vesnicí a zavedl jej domů. Nebo pokáceli dub, který pak musel nést na rameni. Pokud v těchto úkonech uspěl, mohl bez hlasování zůstat ve funkci na další tři roky.

Vybere si dva pomocné ceremoniáře¹⁴, kteří musí prokázat stejné morální kvality, a všichni tři si pak k sobě vyberou *stárku*¹⁵ neboli „starší děvče“, se kterou budou zahajovat tanec. Tyto tři páry mají veškerou odpovědnost za tancovačku, a to včetně angažování, zaplacení a pohostinného přijetí muzikantů.

Tancovačka má začít ve tři hodiny, ale dávno před tím se nám pod okny začínají trousit nejmenší holčičky, čtyř-, pěti- a šestileté, ve svátečních šatech. Mají dlouhé kolové kalikové sukně, silně škrobené a s několika spodničkami, podivně sedící černé kordulky¹⁶ a pestrobarevně lemované šátky cudně uvázané pod bradou. Míří k májce, kde jejich zvědavost a mlsné jazýčky uspokojí stánky s cetkami, hruškami, švestkami a perníkem.

Vynikající šestičlenná dechová kapela přijela ze sousedního města¹⁷. *Stárci* vyzvedávají muzikanty na zastávce a s upřímnou štedrostí a pozorností se starají o jejich veškerý komfort. Chvilí před třetí hodinou vyraží od domu prvního *stárka* a spouští

¹¹ V originále „*starck*“.

¹² V originále Ch. G. M. užívá německého výrazu „Bürgermeister“, který se dříve i u nás užíval v počeštělé podobě „purkmistr“. V době, kdy Ch. G. M. napsala tento článek, se však již plně vžil výraz „starosta“. Purkmistr – Wikislovník. [online]. [cit. 17.07.2019]. Dostupné z: <https://cs.wiktionary.org/wiki/purkmistr>.

¹³ V originále Ch. G. M. užívá dva výrazy, „alderman“ a „oldermann“. Ten druhý, tedy „oldermann“ (Ch. G. M. ho uvádí v uvozovkách), je alternativní podobou německého výrazu „Ältermann“, tedy „radní“. Ältermann – Deutsche Wikipedia. [online]. [cit. 17.07.2019]. Dostupné z: <https://de.wikipedia.org/wiki/Ältermann>.

¹⁴ V originále Ch. G. M. opravdu píše „masters of ceremonies“, což zde působí až ironicky vznešeně. Je to titul vhodný spíše pro náboženské obřady nebo královské dvory.

¹⁵ V originále „*starka*“.

¹⁶ V originále „*basque*“.

¹⁷ Pravděpodobně se myslí Židlochovice.

různý národní pochod, kterým rozehvívají všechna srdce ve vesnici. Hudba roztančuje děvčatům prsty, jimiž si kvapně upravují volánky a pentle. Muzikanti se zastavují před radnicí pod jednoduchým altánkem z čerstvých zelených větví.

Stárci jsou oblečeni v černém kroji a ke svým malým plstěným kloboukům mají rudou stužkou přivázané větvičky rozmarýnu. První stárek drží v ruce skleněnou láhev s vínem, jejíž hrdlo je zdobené pentličkami stejné barvy. K dispozici má několik sudů s vínem, kterým láhev může doplňovat. Napije se jako první a poté láhev podává svým kamarádům a muzikantům.

Kolem tanečního prostranství se začínají scházet lidé a přesně ve tři hodiny pokynou chlapci směrem k davu, načež k nim zpoza něj zdrženlivými, ale důstojnými kroky, se zraky cudně sklopenými k zemi a s větvičkou voňavého rozmarýnu ovázanou rudou pentlí v ruce přistupují tři *stárky*. Nejdříve se dají svižně do kroku a pak začínají tančit, nejprve první *stárek* se svou partnerkou a pak další dva páry. Během tance mají v ústech dlouhá viržinka, jelikož chasník, který si nedokáže během tance poradit se svým doutníkem, se stává terčem posměchu. První tanec tančí jen tyto tři páry, a když skončí, první *stárek* podá slavnostní láhev každé z děvčat a ty si dají po doušku. Teď se na místo žene spousta mládenců v černém a každý je uvítán lahví. Děvčata se po malých skupinkách přidávají a kolem májky vytvářejí široký veselý kruh. Když začne hrát muzika, chlapci stojící uprostřed z dálky pokynou na děvčata, se kterými chtějí tančit, a ty k nim neomylně vykročí. Po tanci se děvčata seřadí nebo si spojí ruce a stojí na jedné straně, chlapci pak na druhé. Malé holčičky, které se ve skupinách po čtyřech spojily rukama a tančily kolem dokola, zvedají oči, aby zjistily, proč muzika přestala hrát.

Vidět na tancovače všechny ve svátečních šatech je něco krásného, jelikož tradice a slušnost si od každého vesničana žádají, aby při všech slavnostních příležitostech věnoval velkou pozornost péči o svůj vzhled. Během pracovního týdne chodí děvečky boso, skoro to vypadá, že nemají nic jiného než jednu tmavou sukni, která jim zplihle visí kolem nohou, a krátkou jupku. Během svátků pak vzbuzují obdiv množstvím zářících barev a průměrem svých rozložitých suknic. Často jich na sobě mají devět nebo deset, tvarem tak velice připomínají muchomůrky.

Každá vesnice má svoji vlastní podobu kroje a každý z nich má své vlastní osobité kouzlo. Ten klobouckých děvčat je jedním z nejpestřejších. Skládá se ze zářivě barevných kalikových suknic, kordulky¹⁸, obvykle z červené vlny, zavázané vpředu a prošíváné mnoha vodorovnými řadami pestré bavlnky¹⁹, žluté, modré, zelené a stříbrnými, zlatými a skleněnými korálky. Bílá košilka, která nad ní vystupuje, je nabíraná a u krku přechází v ohromný, silně naškrobený krajkový límec²⁰. Nabírané rukávce se klenou vysoko nad rameny a jsou zakončeny kousek nad lokty

¹⁸ Zde Ch. G. M. používá výraz „peasant waist“, což by se dalo přeložit také jako „šněrovačka“.

¹⁹ V originále látka není specifikována, pouze prošívání.

²⁰ V originále Ch. G. M. používá výraz „Mary Stuart ruche“, což nejspíš odkazuje ke stylu okruží nošeného v 16. století. Zde, jako na jiných místech (např. pozn. 16), Ch. G. M. čtenářům nabízí nejbližší možný ekvivalent, takový, pod kterým by si mohli něco představit.

širokým volánem. Kroj je doplněn velkým pestře květovaným čepečkem, zručně uvázaným tak, že zakrývá vlasy a zároveň vytváří od temene po obou stranách hlavy taková velká ušiska, na temeni pak krásně zakulacenou korunku a dlouhým cípem splývá až k pasu, bělostnou hedvábnou zástěrou, kterou má dívka vzadu uvázanou dlouhými pentlemi a která splývá skoro až k okraji suknice, dokonale naleštěnými čizmami²¹ a v neposlední řadě kapesníčkem z celého čtverečního yardu²² košiloviny s třípalcovým²³ háčkovaným lemováním, silně škrobeným, na čtyřikrát skládaným a pravou rukou držným přesně uprostřed. Ta stejná ruka také vždy svírá malou kytici, často z měsíčků, karafiátů a rezed. Když se do tohoto kroje navlékne malá žena, vypadá zezadu, jako by byla ze všech nejkulatější.

Na místo začínají proudit průvody z ostatních vesnic, a zatímco se toto veselí odehrává venku, mnohem usedlejší výjev je k vidění uvnitř domů, kde hostí starší lidé své návštěvy vínem, koláčky a čímkoliv, co dům dá.

Na veselku se také přicházejí podívat ženy a muži ze sousedství, kteří tak vytvářejí bujarou společnost na svahu nedaleko od tanečnicků. Během odpoledního tance přivádějí *stárci* své partnerky ke třem náhodně vybraným mužům a na oplátku si odvedou jejich paní. Ani jednoho nenapadne, že by tanec odmítl, jelikož by to pro vesničany byla ta nejhorší urážka. Je zvykem, že když muži přivedou *stárky* zpět, dají *stárkům* bankovku jako příspěvek na uhrazení útraty za tancovačku.

Mezi tanci se rozveselené dívky chytají vzájemně pod paži a proměňují se po čtyřech nebo po pěti v kruhu kolem májky, zatímco chlapi mnohdy utvoří kruh před pódiem muzikantů a, držíce se za ramena, skáčou na jednom místě. Mezitím si posílají kolem dokola láhev a občas zavýskají anebo stojí v kruhu klidně na místě a zpívají lidové písně.

Náhle, když je tanec právě v nejlepším, zjeví se dvě černooká cikánská děvčata. I když je vesničané obvykle nemilosrdně vyhánějí, dnes si je brzy vyhlédnou veselí mládenci, kteří dokážou ocenit jejich mimořádné taneční schopnosti, a zvou je do kruhu. Jakmile začnou tančit, ostatní páry ustoupí jeden po druhém mezi diváky. Muzikanti spouští ohnivý uherský národní tanec a teď mají ty dva páry prostranství jen pro sebe. Cikánky do tance dávají celou svou duši a strhávají tím i své partnery. A jak tak ladně tančí, celou svou bytostí v jednom harmonickém pohybu, zatímco jejich chlapi občas jen tak stojí a se zdviženou paží drží cikánky jen za konečky prstů a ony se kolem nich lehce a půvabně točí, dav kolem tleská a propuká v jásot. Když tanec skončí, cikánky mizí do svého potulného žití stejně nečekaně, jako se objevily.

²¹ Ch. G. M. poněkud krkolomně uvádí „dainty high-topped men’s boots“, což by doslova znamenalo „drobné vysoké mužské boty“.

²² 1 yard (yd) = 0,9144 m. Yard – English Wikipedia. [online]. [cit. 17.07.2019]. Dostupné z: <https://en.wikipedia.org/wiki/Yard>.

²³ 1 palec (in) je od roku 1930 stanoven na 2,54 cm. V dřívějších dobách jeho hodnota kolísala, i podle země, ve které se jednotka používala. Inch – English Wikipedia. [online]. [cit. 17.07.2019]. Dostupné z: <https://en.wikipedia.org/wiki/Inch>.

V osm hodin všichni odcházejí do svých domovů na večeři, a až se nasytí, začíná skutečná zábava. Skupiny děvčat a chlapců libozvučnými, lahodnými hlasy zpívají na ulici pod hvězdnou oblohou lidové písně, často plné melancholie, ale také velmi různé. Občas je slyšet specifický výskot chlapců a brzy po deváté hodině se tanečníci začínají shlukovat kolem májky. Zanedlouho je rozpohybují půvabné tóny mazurky. Tanec se střídá podle písní a s prohlubující se nocí je čím dál častěji slyšet juchání chlapců a děvčat. Hlavní stárek se totiž stará o to, aby veselá láhev neustále kolovala, a jak se všichni dostávají do nálady, občas si uleví spontánním výsknutím.

Pod vlivem vlahé noci se junáci přidávají k promenádám děvčat kolem májky a všichni něžným sborem zpívají hezké zamilované písně, ze kterých jsme zachytili tento refrén:

Budeš plakat,
protože nás láskou požehnali,
a my jsme si hubičku dali,
jako andělé, jako hrdličky²⁴.

Rozbřeskne se nad druhým svátečním dnem, hodovníci se rozloučí a odeberou se domů. Druhý den se stejně tak protáhne do třetího. Když vše skončí, chlapci a děvčata se opět chopí radlic a cepů, čeká je další rok plný práce.

Ch. G. M.

(přeložil a poznámkami opatřil Jiří Lukl)

Původní článek lze najít v elektronické databázi newyorského deníku *The Sun*:

The sun. (New York [N.Y.]), 15 Oct. 1882. *Chronicling America: Historic American Newspapers*. Library of Congress. <<https://chroniclingamerica.loc.gov/lccn/sn83030272/1882-10-15/ed-1/seq-3/>>

²⁴ Krkolomný překlad z anglického „originálu“. S největší pravděpodobností se jedná o píseň „Červená růžičko“, která má několik podobných verzí, například:

1. [: Červená růžičko proč se nerozvjíš, :]
[: proč ty k nám Jeničku, proč ty k nám Jeničku, proč ty k nám nechodíš? :]
2. [: Já bych k vám rád chodil, ty by jsi plakala, :]
[: červeným šátečkem s bílým okraječkem slzy utírala. :]
3. [: Proč bych já plakala, když mě nic nebolí? :]
[: Milovali jsme se, milovali jsme se jako dva holubi. :]
4. [: Jako dva holubi, jako dvě hrdličky, :]
[: dávali jsme sobě, dávali jsme sobě slad'oučké hubičky. :]